

Wojciech Wąsik

Nauka o Eucharystii według kan. 897 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

Kieleckie Studia Teologiczne 5, 181-204

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Wojciech Wąsik – Kielce

NAUKA O EUCHARYSTII WEDŁUG KAN. 897 KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Ojciec Święty Jan Paweł II podczas mszy w Bazylice św. Piotra sprawowanej pod przewodnictwem sekretarza stanu kard. Angelo Sodano oficjalnie ogłosił otwarcie Roku Eucharystii w całym Kościele. Działo się to w dniu 17 października 2004 roku, na zakończenie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego obradującego pod hasłem: „Eucharystia światłem i życiem nowego tysiąclecia”. W wygłoszonym przemówieniu, którego większą część odczytał substytut Sekretariatu Stanu abp Leonardo Sandri, Papież wezwał do rozważania tajemnicy eucharystycznej nie tylko samej w sobie, ale także w powiązaniu z tajemnicą Kościoła i problemami naszych czasów. Niniejszy artykuł, poprzez przybliżenie nauki na temat Eucharystii zawartej w kan. 897 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, ma stanowić drobny wkład w dzieło Roku Eucharystii i być odpowiedzią na papieskie wezwanie do rozważania tajemnicy eucharystycznej.

W artykule zostaną najpierw zaprezentowane źródła kan. 897. Następnie norma ta będzie zestawiona z jej odpowiednikami z Kodeksu Piobenedyktyńskiego i Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, przy czym ukazane zostaną różnice i podobieństwa pomiędzy tymi przepisami. Z kolei przejdziemy do szczegółowej analizy kan. 897 aktualnie obowiązującego Kodeksu, z uwzględnieniem elementów jurydycznych i teologicznych, do których ta norma nawiązuje.

1. Treść i źródła kanononu wprowadzającego do przepisów o Eucharystii w KPK z 1983 r.

Kan. 897 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, będący związłym teologiczno-kanonicznym traktatem na temat Eucharystii¹ otrzymał następujące brzmienie:

¹ Por. E. Szafranski, *Podręcznik Prawa Kanonicznego*, t. 3, Warszawa 1985, s. 171; P. Hemptek, W. Góralski, F. Przytuła, J. Bakalarz TChr, *Komentarz do Kodeksu*

Najbardziej czcigodnym sakramentem, jest najświętsza Eucharystia, w której sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się oraz jest spożywany i dzięki której Kościół żyje i wzrasta. Ofiara Eucharystyczna, pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana, w której uwiecznia się Ofiara Krzyża, jest szczytem i źródłem całego kultu oraz życia chrześcijańskiego; oznacza ona i sprawia jedność Ludu Bożego, przez nią buduje się Ciało Chrystusa. Pozostałe bowiem sakramenty i wszystkie Kościelne dzieła apostołatu mają związek z najświętszą Eucharystią i ku niej są ukierunkowane².

Źródła wspomnianego kanonu można podzielić na trzy grupy. Do pierwszej grupy źródeł należą dokumenty Soboru Watykańskiego II: Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium* (KK 3, 11, 17 i 26); Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* (KL 10 i 47); Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* (DB 30); Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad Gentes divinitus* (DM 14); Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis* (DP 5)³. Drugą grupę źródeł stanowią posoborowe dokumenty Stolicy Apostolskiej, które z różną intensywnością nawiązują do nauczania *Vaticanum II*. Ustawodawca wymienił wśród tej grupy źródeł następujące dokumenty: List apostolski Pawła VI *Investigabiles divitias Christi* z 6 lutego 1965; Instrukcję Świętej Kongregacji Obrzędów *Eucharisticum Mysterium* z 25 maja 1967 (Emyst n. 1, 3, 6 i 10); Ogólne Wprowadzenie do Mszału rzymskiego (OWMR n. 7); Instrukcję Sekretariatu ds. Jedności Chrześcijan *In Quibus* z 1 stycznia 1972 (n. 2 i 3); Adhortację apostolską Pawła VI *Marialis cultus* z 2 lutego 1974 (n. 20); Istrukcję Świętej Kongregacji Wychowania Katolickiego *In ecclesiastica*

Prawa Kanonicznego z 1983 r. Księga III. Nauczycielskie zadanie Kościoła. Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła, t. 3, Lublin 1986, s. 112; L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, Poznań 1999, s. 165; T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1985, s. 377; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 13n.

² CIC 1983, kan. 897: „Augustissimum Sacramentum est sanctissima Eucharistia, in qua ipsemet Christus Dominus continetur, offertur ac sumitur, et qua continuo vivit et crescit Ecclesia. sacrificium eucharisticum, memoriale mortis et resurrectionis Domini, in quo Sacrificium crucis in saecula perpetuatur, totius cultus et vitae christianae est culmen et fons, quo significatur et efficitur unitas populi Dei et corporis Christi aedificatio perficitur. Cetera enim sacramenta et omnia ecclesiastica apostołatus opera cum sanctissima Eucharistia cohaerent et ad eam ordinantur”.

³ Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989.

futurorum z 2 lipca 1979 (n. 22); List apostołski *Patres Ecclesiae* z 2 stycznia 1980⁴. W trzeciej grupie źródeł znalazł się kan. 801 dawnego Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku⁵.

Zanim cytowana powyżej norma zostanie poddana szczegółowym analizom, dla otrzymania szerszej perspektywy, wypada dokonać zestawienia jej z kanonami będącymi odpowiednikami z dawnego Kodeksu Piobenedyktyńskiego oraz z Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich.

Odpowiednikiem omawianego kan. 897, w dawnym Kodeksie z 1917 roku był kan. 801, który otrzymał następującą postać: „In sanctissima Eucharistia sub speciebus panis et vini ipsemet Christus Dominus continetur, offertur, sumitur”⁶ – w najświętszej Eucharystii pod postaciami chleba i wina sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się i jest przyjmowany za pokarm. Przepis ten koncentrował się na spekulatywnych elementach nauki o Eucharystii, przede wszystkim na obecności Chrystusa pod postaciami chleba i wina⁷. Pokodeksowi komentatorzy interpretowali wspomniany kanon w dwóch wzajemnie uzupełniających się aspektach: *Relate ad homines* – w odniesieniu do ludzi. Na tej płaszczyźnie analizowano Eucharystię w sensie *sacramentum*, czyli widzialnego rytu, którego uwieńczeniem jest konsekracja, zaś po konsekracji trwanie widzialnych postaci i spożywanie ich przez wiernych, celem uświęcenia; *Relate ad Deum* – w odniesieniu Boga. W tym ujęciu traktowano Eucharystię jako ofiarę – *sacrificium*⁸. W nowym zbiorze Jana Pawła II zauważalne jest odejście od takiego scholastycznego traktowania Eucharystii. Następnie umiejscowienie jej w centrum jako sakramentu, ku któremu ukierunkowane są pozostałe sakramenty oraz który stanowi źródło i szczyt kultu i całego chrześcijańskiego życia. A wreszcie wyakcentowanie eklesjalnego i konstytutywnego wymiaru Eucharystii. Wypada w tym miejscu jeszcze odnotować, że w przepisach Kodeksu z 1983 roku udało się przewyciężyć dualizm pomiędzy ofiarą Mszy św. a Komunią św., który obecny był w normach Kodeksu Piobenedyktyńskiego, co przekłada się także na interpretację kan. 897⁹.

⁴ Por. tamże.

⁵ Por. tamże.

⁶ CIC 1917, kan. 801.

⁷ Por. P. Gasparri, *Tractatus canonicus de Sanctissima Eucharistia*, t. 1, Parisiis – Lugduni 1897, s. 2–11; J. de Baciocchi SM, *L'Eucharistie*, Tournai 1964, s. 81–99 i 102–105.

⁸ Por. K. Rahner [SJ], *Podstawowy wykład wiary. Wprowadzenie do pojęcia chrześcijaństwa*, Warszawa 1987, s. 342–344; P. Gasparri, *Tractatus canonicus de Sanctissima Eucharistia*, t. 1, dz. cyt., s. 11–34; H. Noldin SJ, A. Schmitt SJ, *Summa theologiae moralis iuxta Codicem Iuris Canonici. Scholarum usui. De sacramentis*, t. 3, Barcelona 1951²⁷, s. 100.

⁹ Por. L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, dz. cyt., s. 164–169; B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, s. 183n.

Odpowiednikiem kan. 897 w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich jest kan. 698:

W Boskiej Liturgii przez posługę kapłana w osobie Chrystusa sprawowaną nad darami Kościoła, mocą Ducha Świętego nieprzerwanie dokonuje się to, co sam Pan Jezus uczynił podczas Ostatniej Wieczerzy, kiedy dał uczniom swoje Ciało na Krzyżu za nas ofiarowane i swoją krew przelaną za nas, ustanawiając prawdziwą i mistyczną ofiarę, w której owa Ofiara Krzyża jest wspominana z dziękczynieniem, uobecnia się i w której uczestniczy Kościół poprzez ofiarę i komunię dla wyrażenia i udoskonalenia jedności Ludu Bożego w budowaniu swojego Ciała, czyli Kościoła¹⁰.

Powyższa norma czerpie w równym stopniu z tradycji teologicznej Kościołów wschodnich na temat Eucharystii, jak i z rozwiązań, które odnajdujemy w dokumentach Soboru Watykańskiego II oraz w Kodeksie z 1983 roku. Kan. 698 różni się od jego łacińskiego odpowiednika przede wszystkim tym, że opisuje Boską Liturgię jako manifestację działania całej Trójcy Świętej. Kolejną istotną różnicą jest to, iż w kanonie wschodnim uwzględniona została pneumatologia eucharystyczna. Kanon ten mówi wyraźnie o działaniu Ducha Świętego – tak, że cała celebracja Boskiej Liturgii dokonuje się w Duchu Świętym i On jest głównym sprawcą sakramentu Ciała i Krwi Pańskiej. Tego aspektu Eucharystii brakuje w normie łacińskiej¹¹. W przepisie wschodnim, podobnie jak w kanonie łacińskim, Eucharystia ukazana jest jako źródło i serce całego życia Kościoła w podwójnej perspektywie – jako Boska Liturgia oraz Boska Eucharystia, czyli Komunia św. Wyraźniej zaznaczony jest też związek Bo-

¹⁰ CCEO, kan. 698: „In Divina Liturgia per ministerium sacerdotis in persona Christi super oblationem Ecclesiae agentis perpetuatur virtute spiritus sancti, quod ipse fecit in novissima Cena Dominus Iesus, qui discipulis dedit Corpus Suum in Cruce pro nobis offerendum Sanguinemque Suum pro nobis effundendum, verum mysticumque instaurans sacrificium, quo cruentum illud Crucis sacrificium cum gratiarum actione commemoratur, actuatur et ab Ecclesia participatur tum oblatione tum communione ad significandam et perficiendam unitatem populi Dei in aedificationem Corporis sui, quod est Ecclesia”.

¹¹ Por. *Historia dogmatów*, red. B. Sesboüe SJ, t. 3, H. Burgeois, B. Sesboüe SJ, P. Tichon SJ, *Znaki zbawienia*, Kraków 2001, s. 253n; L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, Lublin 1999, s. 97nn; J. Gajek MIC, K. Nitkiewicz, *Wprowadzenie do Dekretu o Katolickich Kościołach Wschodnich*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Poznań 2002, s. 174; W. Hryniewicz OMI, *Nasza Pascha z Chrystusem*, Lublin 1987, s. 456; D. Jaeger, *Uwagi na marginesie nowego Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, w: „Communio”, 80 (1994), nr 2, s. 132.

skiej Liturgii z wydarzeniem paschalnym. Cytowany kanon uwzględnia też eklezjologię eucharystyczną¹².

Po zaprezentowaniu treści analizowanego kanonu, omówieniu źródeł tej normy oraz porównaniu jej z kanonami o Eucharystii z Kodeksu Piobenedyktynskiego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, zajmiemy się w dalszej części artykułu bardziej szczegółowym omówieniem nauki na temat Eucharystii, jaka zawarta jest w kan. 897.

2. Eucharystia – najczciodszy sakramentem

W języku kościelnym spotykamy wiele nazw, jakimi określa się sakrament Ciała i Krwi Pańskiej. Wyrażają one jego niewyczerpane bogactwo, albowiem każda z tych nazw ukazuje pewien jego aspekt¹³. Katechizm Kościoła Katolickiego wymienia wiele określeń tego sakramentu, a mianowicie: *Eucharystia*, *Wieczerza Pańska*¹⁴, *Łamanie chleba*, *Synaxis*, *Pamiętka Męki i Zmartwychwstania Pana*¹⁵, *Święta i Boska liturgia*, *Najświętszy Sakrament*¹⁶, *Komunia św.*¹⁷, *Msza św.*¹⁸

Ten sam prawodawca w dwóch zbiorach – w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich posłużył się różnymi nazwami, na oznaczenie sakramentu Ciała i Krwi Pańskiej. I tak, w tekście łacińskiego kan. 897 występuje termin: „Eucharystia”. Natomiast w tekście kan. 698 dla Kościołów wschodnich użyte zostało zupełnie inne określenie, a mianowicie: „Boska Liturgia”. Ta bardziej charakterystyczna dla tradycji wschodniej nazwa dobitniej podkreśla, iż Eucharystii nie można stawiać na równi z innymi sakramentami i że jest ona „tajemnicą tajemnic”; następnie, że celebrowanie tego sakramentu jest przedłużeniem przez Chrystusa w Kościele Jego kapłańskiego posłannictwa poprzez które dokonuje się uświęcenie ludzi i oddawany jest Bogu kult oraz że sakrament ten zajmuje centralne miejsce w całej liturgii Kościoła i jest jej najgłębszym wyrazem¹⁹.

¹² Por. L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych...*, dz. cyt., s. 98n; P. Nowakowski CM, *Eklezjologia w teologii i liturgii wschodniej*, w: *Ante Deum Stantes*, red. S. Koperek CR, Kraków 2002, s. 101 i 113.

¹³ Por. CCCat, n. 1328.

¹⁴ Por. tamże, n. 1329.

¹⁵ Por. tamże, n. 1330.

¹⁶ Por. tamże, n. 1330.

¹⁷ Por. tamże, n. 1331.

¹⁸ Por. tamże, n. 1332.

¹⁹ CCEOr, kan. 698: „In Divina Liturgia per ministerium sacerdotis in persona Christi super oblationem Ecclesiae agentis perpetuatur virtute Spiritus Sancti, quod

Użyty w kan. 897 termin „Eucharystia” ma korzenie biblijne i odnajdujemy go już w Nowym Testamencie. Czasownik εὐχαριστήσας, występuje w Ewangelii według św. Łukasza, przy opisie konsekracji chleba i wina, podczas Ostatniej Wieczerzy: *Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie (εὐχαριστήσας) rzekł: Weźcie go i podzielcie między siebie... Następnie wziął chleb, odmówiwszy dziękczynienie (εὐχαριστήσας) połamał go i podał mówiąc: To jest Ciało moje, które za was będzie wydane...* (Łk 22, 17-19). Wyrażenie to spotykamy także w Ewangelii według św. Marka przy opisie konsekracji wina: *Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie (εὐχαριστήσας) dał im, i pili z niego wszyscy. I rzekł do nich: To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana* (Mk 14, 23n)²⁰. Użył go również św. Paweł w swoim opowiadaniu o ustanowieniu Eucharystii zawartym w 1 Liście do Koryntian: *Pan Jezus tej nocy, kiedy został wydany, wziął chleb i dzięki uczyniwszy (εὐχαριστήσας) połamał i rzekł: To jest Ciało moje za was (wydane)...* (1 Kor 11, 23b-24)²¹.

Od końca I wieku po Chr. wspólnota chrześcijańska posługiwała się słowem *eucharystia* na oznaczenie modlitwy konsekracyjnej w kanonie Mszy św., a także na oznaczenie konsekrowanych darów chleba i wina. Później termin ten został odniesiony do całego obrzędu Mszy św.²² Św. Tomasz z Akwinu wyjaśniając etymologię nazwy „eucharystia”, pisze, iż oznacza ona dobrą łaskę, ponieważ w sakramencie tym zawiera się łaska Boża, która jest życiem wiecznym, oraz sam Chrystus pełen łaski²³. Natomiast Katechizm Kościoła Katolickiego dopowiada, iż nazwa wskazuje na pewien szczególny aspekt tego sakramentu, a jest nim dziękczynieniem składane Bogu. Grecki

ipse fecit in novissima Cena Dominus Iesus...”; E. Przekop, *Sakramenty święte w prawie Katolickich Kościołów Wschodnich*, Lublin 1979, s. 35n; J. Janicki, *Liturgia*, w: *Słownik Teologiczny*, red. A. Zuberbier, t. 1, Katowice 1985, s. 275.

²⁰ Por. *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, Warszawa 1994, s. 220 i 370.

²¹ Por. tamże, s. 808.

²² Por. *Eucharystia sakrament nowego życia*. Oficjalny dokument Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, red. Komisja Teologiczno-Historyczna Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, Katowice 2000, s. 69n; S. Cichy, *Teologia Eucharystii*, w: *Misterium Christi. Msza święta*, red. W. Świerzawski, Kraków 1992, s. 64; O. Casel OSB, *Pamiętka Pana w liturgii pierwotnego Kościoła*. Tyniec – Kraków 2000, s. 31; B. Nadolski TChr, *Liturgika. Eucharystia*, t. 4, Poznań 1992, s. 77.

²³ Por. S. Thomae Aquinatis, *Summa Theologica* III, q. 73–83 [tekst polski za: św. Tomasz z Akwinu, *Suma Teologiczna*, t. 28. Eucharystia, Londyn bđw, s. 16–17]; W. Granat, *Sakramenty święte. Część I. Sakramenty w ogólności. Eucharystia*, Lublin 1961, s. 160.

wyraz *eucharistein* przypomina bowiem żydowskie błogosławieństwa, które szczególnie podczas posiłku wychwalają dzieła Boże: stworzenie, odkupienie i uświęcenie²⁴.

Przejdźmy z kolei do analizy zawartego w kan. 897 stwierdzenia, że Eucharystia jest sakramentem. Powyższą myśl w nauce Kościoła tłumaczy się w ten sposób, że ponieważ Eucharystia została bezpośrednio ustanowiona przez Chrystusa, dlatego jest w najpierwotniejszym i najpełniejszym sensie sakramentem. W sakramencie Eucharystii, podobnie jak w pozostałych sakramentach, można wyróżnić materię i formę. Materią bliższą (*materia proxima*) jest posiłek, spożywanie posiłku. *Materia remota*, to chleb i wino. Formę stanowi słowo podtrzymywane przez łaskę wypowiedziane w Kościele – w imię i z polecenia Chrystusa. Ma ono zasadniczo charakter ekshibytywny, czyli sprawia to, na co wskazuje. Zaś materia wyjaśnia znaczenie słowa. Teologia scholastyczna w Eucharystii, podobnie jak w pozostałych sakramentach wyróżniała: *sacramentum tantum*, czyli sam znak – są nim postacie chleba i wina; *sacramentum et res* – to rzeczywistość dokonana przez znak, ale będąca znakiem jeszcze dalszej, głębszej rzeczywistości – jest nią Ciało i Krew Pana; *res et tantum* – to ostateczny owoc sakramentu, czyli najgłębsza rzeczywistość wyrażona i sprawiona przez znak sakramentalny – jest nią Mistyczne Ciało Chrystusa, czyli Kościół²⁵.

Ponieważ w terminologii kościelnej wyrażenie „sakrament” (łac. *sacramentum*) posiada wiele odcieni znaczeniowych, dlatego aby właściwie zrozumieć myśl prawodawcy, należy pomocniczo odnieść się do kan. 840, który podaje ogólne określenie sakramentów:

Sakramenty Nowego Testamentu, ustanowione przez Chrystusa i powierzone Kościołowi, jako czynności Chrystusa i Kościoła, są znakami oraz środka-

²⁴ Por. CCCat, n. 1328; A. Zuberbier, J. Janicki, *Eucharystia*, w: *Słownik Teologiczny*, t. 1, Katowice 1985, s. 165; A. Zuberbier, *Gdy zajął z nimi miejsce u stołu*, Warszawa 1988, s. 18.

²⁵ Por. Paweł VI, Homilia de die 30 III 1972, AAS 4 (1972), s. 284; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 13–14 i 17; Th. Schneider, *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, Wrocław 1990, s. 7–11, 52–57 i 136; A. Zuberbier, *Teologia dzisiaj*, Katowice 1975, s. 375; H. de Lubac, *Katolicyzm. Społeczne aspekty dogmatu*, Kraków 1961, s. 77; tenże, *Medytacje o Kościele*, Kraków 1997, s. 169n; E. Schillebeckx OP, *Chrystus, Sakrament spotkania z Bogiem*, Kraków 1966, s. 91n; L. Boff, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 8; W. Granat, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 7; B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 15; *Eucharystia*, w: *Mały słownik teologiczny*, red. K. Rahner i H. Vorgrimler, Warszawa 1987, kol. 114; *Sakrament*, w: tamże, kol. 402.

mi, poprzez które wyraża się i wzmacnia wiara, oddawany jest Bogu kult i dokonuje się uświęcenie człowieka. Z tej to racji w najwyższym stopniu przyczyniają się do wprowadzenia, umocnienia i zmanifestowania kościelnej wspólnoty²⁶.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. traktuje sakramenty w nieco inny sposób, niż czynił to dawny Kodeks Piobenedyktyński. W zbiorze z 1917 roku mówiono o sakramentach jako o tak zwanych „rzeczach przyczynowo-duchowych”, które są źródłem duchowych skutków²⁷. Ta reistyczna interpretacja miała swoje źródło w koncepcji sakramentów św. Tomasza z Akwinu, a konkretnie w jednej z definicji Doktora Anielskiego: „sacramentum est signum rei sacrae in quantum est sanctificans homines”²⁸. Natomiast doktryna o sakramentach w Kodeksie z 1983 roku wpisuje się zasadniczo w linię nauczania *Vaticanum II*. Jednak jak podkreślają komentatorzy – w trosce o bardziej aktualne, precyzyjne i zwięzłe sformułowanie, normy tego zbioru prezentują godne uwagi różnice w stosunku do nauki wypracowanej na Soborze Watykańskim II. Kan. 840 wyraźniej i bardziej precyzyjnie niż dokumenty *Vaticanum II* odnosi się do kwestii ustanowienia sakramentów; dobitniej podkreśla, iż są one czynnościami Chrystusa i Kościoła; a wreszcie ukazuje sakramenty w wymiarze znaków oraz środków²⁹.

Zajmijmy się wyjaśnieniem poszczególnych aspektów tego, że Eucharystia jest sakramentem, a więc analizą Eucharystii w aspekcie czynności Chrystusa i Kościoła, znaku skutecznego łaski Bożej, którą oznacza oraz środka umocnienia wiary i uświęcenia człowieka.

2.1. Eucharystia – sakrament – czynność Chrystusa i Kościoła

Mówiąc o Eucharystii jako czynności Chrystusa i Kościoła, należy przyjąć za punkt wyjścia moment ustanowienia tego sakramentu przez Zbawiciela

²⁶ CIC 1983, kan. 840: „Sacramenta Novi Testamenti, a Christo Domino instituta et Ecclesiae concredita, utpote actiones Christi et Ecclesiae, signa exstant ac media quibus fides exprimitur et roboratur, cultus Deo redditur et hominum sanctificatio efficitur, atque ideo ad communionem ecclesiasticam inducendam, firmandam et manifestandam summopere conferunt; quapropter in iis celebrandis summa veneratione debitaque diligentia uti debent tum sacri ministri tum ceteri christifideles”.

²⁷ Por. CIC 1917, kan. 727, § 1: „Studiosa voluntas emendi vel vendendi pro pretio temporalis rem intrinsece spirituaelem, ex. gr. Sacramenta...”; F. Bączkowiec CM, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Opole 1958³, s. 1.

²⁸ Por. F. M. Capello SI, *Tractatus canonico-moralis de sacramentis. De sacramentis in genere, de baptismo, Confirmatione et Eucharystia. Accedit appendix de iure Orientalium*, t. 1, Romae 1928², s. 3; S. Thomae Aquinatis, *Summa Theologica* III, q. 60, a. 2.

²⁹ Por. *Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 253.

podczas Ostatniej Wieczerzy oraz polecenie dane uczniom, aby czynili na Jego pamiątkę to, co On uczynił³⁰. Sobór Trydencki na XXII sesji w roku 1562 stwierdził, że:

Pan nasz Jezus Chrystus... podczas Ostatniej Wieczerzy... pragnął pozostawić Kościołowi... ofiarę widzialną... ażeby uobecniała krwawą ofiarę mającą się raz dokonać na krzyżu, aż do końca świata była jej trwałą pamiątką i przydziałała nam jej zbawczą moc... Ofiarował Bogu Ojcu ciało i krew swoją pod postaciami chleba i wina i... Apostołom – których wtedy ustanowił kapłanami Nowego Przymierza – dał je do spożycia oraz im i ich następcom w kapłaństwie polecił składać ofiarę słowami „To czyńcie na moją pamiątkę”³¹.

W ten sposób uroczyście została wyrażona prawda o tym, iż Chrystus ofiarował na Ostatniej Wieczerzy swoje ciało i krew Bogu Ojcu i dał je do spożywania Apostołom oraz że ofiarował siebie samego po to, by Kościół ofiarowywał Go wciąż Bogu pod znakami widzialnymi, na pamiątkę Jego Paschy – przejścia z tego świata do Ojca³². Ten ofiarny charakter Eucharystii na nowo przypomniał Sobór Watykański II³³. Zaś Ogólne Wprowadzenie do Mszału rzymskiego papieża Pawła VI dopowiada: „wyjąwszy sposób ofiarowania, jednym i tym samym jest ofiara krzyża i jej sakramentalne odnowienie we Mszy, którą podczas Ostatniej Wieczerzy Chrystus Pan ustanowił i jej sprawowanie zlecił Apostołom na swoją pamiątkę”³⁴.

Eucharystia w aspekcie czynności, jawi się jako Ofiara Chrystusa oraz Kościoła – a mówiąc bardziej precyzyjnie, jako sakrament, w którym sam Jezus Chrystus składa ofiarę, a dzieje się to przez posługę Kościoła³⁵. Do tej myśli nawiązuje kan. 899, § 1 – gdy stwierdza, że:

Sprawowanie Eucharystii jest czynnością samego Chrystusa i Kościoła, w której Chrystus Pan, przez posługę kapłana, siebie samego, obecnego substancjalnie pod postaciami chleba i wina, składa w ofierze Bogu Ojcu, a wiernym – złączonym z Nim w Jego ofierze – daje się jako duchowy pokarm.

³⁰ Por. Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, n. 20; Kard. W. Kasper, *Sakrament jedności. Eucharystia i Kościół*, Kielce 2005, s. 86–93; B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 207n; B. Nadolski TChr, *Liturgika. Eucharystia...*, dz. cyt., s. 12nn.

³¹ BF 319.

³² Por. B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 207n.

³³ Por. KL 47.

³⁴ Por. OWMR, n. 2 [*Ogólne Wprowadzenie do Mszału rzymskiego. Z trzeciego wydania Mszału rzymskiego*, Poznań 2004].

³⁵ Por. CIC 1983, kan. 899, § 1; DP 13; S. C. Rituum, *Instrukcja Eucharisticum Mysterium*, n. 3; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 25; A. Zuberbier, *Gdy zajął z nimi miejsce u stołu*, dz. cyt., s. 16.

Zaś paragraf drugi tego kanonu dodaje, iż:

W zgromadzeniu eucharystycznym Lud Boży gromadzi się w jedno, pod przewodnictwem biskupa lub pozostającego pod jego władzą prezbitera, działających w osobie Chrystusa, oraz wszyscy obecni wierni, czy to duchowni, czy świeccy łączą się w uczestnictwie, każdy we własny sposób, odpowiednio do święceń i zadań liturgicznych³⁶.

Uzupełnienie powyższej zasady znajdujemy w Instrukcji *Eucharisticum Mysterium* z 15 sierpnia 1967 roku. Według tego dokumentu, Eucharystia jako czynność liturgiczna nie jest czynnością czysto prywatną, lecz obrzędem Kościoła jako społeczności, zorganizowanej wedle różnych stanów i zadań, w której poszczególne jednostki, wedle własnego stanu pełnią właściwe sobie zadania³⁷.

Eucharystii rozważanej w aspekcie czynności, która jest Ofiarą Chrystusa składaną przez posługę Kościoła, nie można więc oddzielić od liturgii. Istnieje bardzo ścisły związek sakramentu Ciała i Krwi Pańskiej z jego celebracją, a więc z działaniem liturgicznym, w jakie się Eucharystia wpisuje³⁸.

2.2. Eucharystia – sakrament – znak

Dla zrozumienia relacji, jaka zachodzi między sakramentem a znakiem trzeba będzie zagłębić się w istotę sakramentów. Z chrześcijańskiej analizy antropologicznej wynika, że osoba ludzka posiada strukturę cielesno-duchową. Człowiek egzystuje w świecie materialnym, ale jego wnętrze pozostaje transcendentne. Duch ludzki nie może się jednak wyrażać inaczej, jak tylko poprzez elementy zapożyczone ze świata materialnego. Dlatego człowiek łącząc pierwiastki cielesne i duchowe, tworzy znaki kryjące w sobie o wiele głębszą, duchową rzeczywistość³⁹. W rozumieniu chrześcijańskim sfera zna-

³⁶ CIC 1983, kan. 899, § 1: „Eucharistica celebratio actio est ipseus Christi et Ecclesiae, in qua Christus Dominus, ministerio sacerdotis, semetipsum, sub speciebus panis et vini substantialiter praesentem, Deo Patri offert atque fidelibus in sua oblatione sociatis se praebet ut cibum spiritualem; § 2 In eucharistica Synaxi populus Dei in unum convocatur, Episcopo aut, sub eius auctoritate, presbytero praeside, personam Christi gerente, atque omnes qui intersunt fideles, sive clerici sive laici, suo quisque modo pro ordinum et liturgicorum munerum diversitate, participando concurrunt”.

³⁷ Por. S. C. Rituum, *Eucharisticum Mysterium*, n. 13 d.

³⁸ Por. *Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 232n.

³⁹ Por. E. Schillebeckx OP, *Chrystus, Sakrament spotkania...*, dz. cyt., s. 91n; L. Boff, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 8; W. Granat, *Sakramenty święte...*, dz. cyt.,

ku nie jest równoznaczna z dzisiejszym jego humanistyczno-psychologicznym pojmowaniem, ani nie jest rozumiana jako sygnał, który spełnia funkcję rytualizowanego przekazu informacji. Nie można jej też sprowadzić do wymiaru ograniczającego się do magicznych rytów, ani nie stanowi ona czynnika pozwalającego przeniknąć w sferę świata mitycznego. W rozumieniu eklezyjalnym sfera znaku jest mocno zakorzeniona w rzeczywistości oraz w świadomości chrześcijańskiej wspomaganej wiarą, ukierunkowanej ku zrozumieniu człowieka i Boga oraz ku wyeksplikowaniu zbawczych wydarzeń ukonkretnionych w fakcie Paschy Chrystusa⁴⁰.

Wypada zwrócić uwagę na fakt, iż prawodawca kodeksowy w kan. 840 – który definiuje sakramenty – posłużył się terminem „znak”, unika natomiast słowa „symbol”. Ma to swoje głębokie uzasadnienie. Użycie tego drugiego terminu mogłoby prowadzić do błędnej, niezgodnej z doktryną katolicką, symbolicznej interpretacji sakramentów, a więc i Eucharystii. Reprezentantem poglądów zwanych symbolizmem był żyjący w IX wieku Ratramnus, mnich z klasztoru w Corbie, który w dziele *De corpore et sanguine Domini* polemizując z Paschazym Radbertem – wprowadził rozróżnienie pomiędzy prawdziwym, tzn. historycznym i uwielbionym w niebie ciałem Chrystusa, a ciałem Chrystusa sakramentalnym – jego zdaniem – wyobrażonym tylko przez chleb i wino. Inny zwolennik symbolizmu, żyjący w XI wieku Berengariusz z Tours – uważał, że przemiana eucharystyczna nie powoduje żadnej zmiany w postaciach chleba i wina, a są one tylko zwykłymi symbolami Ciała i Krwi Pańskiej. Także przedstawiciele Reformacji protestanckiej mówili o symbolicznym charakterze sakramentów, a szczególnie Eucharystii, co w konsekwencji doprowadziło ich do odmowy uznania prawdziwej, realnej i substancjalnej obecności Ciała i Krwi Chrystusa pod postaciami eucharystycznymi oraz łączyło się z odmową skuteczności sakramentów. Takiego pejoratywnego skojarzenia nie niesie w sobie termin „znak”. Dlatego Sobór Trydencki w swoim nauczaniu na temat sakramentów posłużył się właśnie tym wyrażeniem⁴¹.

s. 7; B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 15; H. de Lubac, *Medytacje o Kościele*, dz. cyt., s. 169n; Th. Schneider, *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, Wrocław 1990, s. 7–11.

⁴⁰ Por. Th. Schneider, *Znaki bliskości Boga...*, dz. cyt., s. 13nn; W. Hryniewicz OMI, *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 2, Lublin 1987, s. 256–286; P. J. Rosato, *Wprowadzenie do posoborowej teologii sakramentów*, Kraków 1998, s. 19–24; I. Eibl-Eibesfeldt, *Grundriss der vergleichenden Verhaltensforschung*, München 1967, s. 125n.

⁴¹ Por. *Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 142; W. Hryniewicz OMI, *Nasza Pascha z Chrystusem*, dz. cyt., s. 408n; L. Kuc, *Znak, w: Słownik Teologiczny*, red. A. Zuberbier, t. 2, Katowice 1989, s. 427n; Ratramnus, *De corpore et sanguine Domini*, PL 121, 125–147.

Na VII sesji Soboru Trydenckiego, w dniu 3 marca 1547 roku sformułowano kanony dogmatyczne, które formalnie uporządkowały kwestię sakramentów w Kościele katolickim⁴². W kanonie szóstym o sakramentach znalazło się stwierdzenie, iż sakramenty Nowego Przymierza, są znakami skutecznymi łaski, którą oznaczają⁴³. Powyższe racje tłumaczą, dlaczego Prawodawca kodeksowy w kan. 840 sięgnął po określenie „znak” w odniesieniu do sakramentów.

Eucharystia, podobnie jak pozostałe sakramenty, jest *signum efficax gratiae* – to znaczy jest ona skutecznym znakiem niosącym w sobie łaskę, moc i zbawienie. Dlatego nie można jej traktować jako jakiegoś rytu albo zwykłego symbolu⁴⁴. Znak staje się tutaj pośrednikiem, który łączy i uobecnia wskazywaną rzeczywistość, a ponadto buduje on szczególnego rodzaju realację pomiędzy Chrystusem i Jego uczniami oraz daje udział w życiu nadprzyrodzonym⁴⁵. Pamiętać przy tym należy, że Eucharystia jest znakiem, który przypomina Ofiarę Chrystusa (*signum rememorativum*), ale także znakiem ukazującym łaskę, czyli to, co się dokonało się dzięki Ofierze Chrystusa (*signum demonstrativum*), znakiem zobowiązującym do tego, aby wierny upodabniał się do Chrystusa w codziennym życiu (*signum exigitivum*), a wreszcie jest znakiem zapowiadającym przyszłą chwałę (*signum prognosticum*)⁴⁶.

2.3. Eucharystia – sakrament – środek

Poprzez stwierdzenie w kan. 840, że: „sakramenty... [są] środkami, poprzez które wyraża się i wzmacnia wiara... i dokonuje się uświęcenie

⁴² Por. Th. Schneider, *Znaki bliskości Boga...*, dz. cyt., s. 49; *Historia dogmatów*, dz. cyt., s. 98–104.

⁴³ BF 214.

⁴⁴ Por. św. Augustyn, Ep. 98, PL 33, 359–360 i 363; tenże, Ep 73, PL 16, 930.

⁴⁵ Por. E. Schillebeckx OP, *Chrystus, Sakrament spotkania ...*, dz. cyt., s. 91n; L. Boff, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 8; W. Granat, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 7; B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 15; H. de Lubac, *Medytacje o Kościele*, Kraków 1997, s. 169n; Th. Schneider, *Znaki bliskości Boga...*, dz. cyt., s. 7–11.

⁴⁶ Por. Paweł VI, Homilia de die 30 III 1972, AAS 4 (1972), s. 284; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 13–14 i 17; Th. Schneider, *Znaki bliskości Boga...*, dz. cyt., s. 7–11 i 52–57 i 136; A. Zuberbier, *Teologia dzisiaj*, dz. cyt., s. 375; H. de Lubac, *Katolicyzm...*, dz. cyt., s. 77; tenże, *Medytacje o Kościele*, dz. cyt., s. 169n; E. Schillebeckx OP, *Chrystus, Sakrament spotkania...*, dz. cyt., s. 91n; L. Boff, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 8; W. Granat, *Sakramenty święte...*, dz. cyt., s. 7; B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 15; *Eucharystia*, w: *Mały słownik teologiczny*, dz. cyt., kol. 114; *Sakrament*, w: tamże, kol. 402.

człowieka⁴⁷ – prawodawca podkreśla wyraźnie, iż wszystkie sakramenty, w tym także Eucharystia, są sakramentami wiary będącej wartością osobową, wypływającą z duchowego ośrodka osoby, za którą stoi autorytet i wiarygodność Boga, potwierdzone śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa. Dlatego też stanowią one podstawowe, osobowe odniesienie do Chrystusa i Boga, gdy chodzi o rzeczywistość doczesną i możliwość nowego, nadprzyrodzonego życia⁴⁸.

Następnie z zapisu kan. 840 wynika, że sakramenty są też środkami, które w sposób skuteczny służą uświęceniu człowieka. Ten aspekt sakramentów wypracowany został przez tak zwaną *La théologie des Écoles* z końca XIX i początku XX wieku⁴⁹. Punktem wyjścia we współczesnej refleksji na ten temat jest powszechne powołanie do świętości wszystkich uczniów Chrystusa, które stanowi niezbywalny wymóg uczestnictwa w tajemnicy Kościoła – Mistycznego Ciała Chrystusa. Owe powołanie do świętości wyrasta z chrztu, natomiast odnawia się ono w Eucharystii. Jan Paweł II w Liście *Dominicae cenae* wyjaśnia myśl o Eucharystii jako środka uświęcania uczestniczących w niej wiernych w następujący sposób:

W liturgii eucharystycznej, łączy się najściślej ów charakter „Sacrum”, czyli czynności świętej: świętej dlatego, że w niej stale obecny jest i działa Chrystus, Święty Boga, Namaszczony Duchem Świętym, Poświęcony przez Ojca, aby oddał dobrowolnie i odzyskał swoje życie, Arcykapłan Nowego Przymierza. To on właśnie, reprezentowany przez celebransa, wchodzi do Sanktuarium i głosi swoją Ewangelię. On jest „ofiarującym i ofiarowanym, konsekrującym i konsekrowanym” (...) „Chrystus Święty – [zostaje] dany świętym”⁵⁰.

Uzupełnia tę myśl w Encyklice *Ecclesia de Eucharistia*, gdy pisze, że:

W Eucharystii ma miejsce to wspólne i nierozłączne działanie Syna i Ducha Świętego, które było u początków Kościoła, powoływało go do życia i stanowiło

⁴⁷ CIC 1983, kan. 840: „Sacramenta Novi Testamenti, a Christo Domino instituta et Ecclesiae concredita, utpote actiones Christi et Ecclesiae, signa exstant ac media quibus fides exprimitur et roboratur, cultus Deo redditur et hominum sanctificatio efficitur, atque ideo ad communionem ecclesiasicam inducendam, firmandam et manifestandam summopere conferunt; quapropter in iis celebrandis summa veneratione debitaque diligentia uti debent tum sacri ministri tum ceteri christifideles”.

⁴⁸ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1988, s. 349–361; R. Winling, *Teologia współczesna 1945–1980*, Kraków 1990, s. 104–108; H. Fries, *Wiara zakwestionowana*, Warszawa 1975, s. 16nn.

⁴⁹ Por. CIC 1983, kan. 840; C. E. O’Neill, *Les sacrements*, w: *Bilan de la théologie du XXe siècle*, Sous la direction de R. Vander Gucht, H. Vorgrimler, t. 2, Tournai – Paris – Freiburg Br. 1970, s. 458nn.

⁵⁰ Jan Paweł II, *Dominicae cenae*, n. 8.

o jego trwaniu... w epiklezie anafory prosimy Boga Ojca, aby zesłał Ducha Świętego na swoich wiernych i na składane dary, by Ciało i Krew Chrystusa „służyły tym wszystkim, którzy w niej [Eucharystii] uczestniczą (...) dla uświęcenia dusz i ciał (...)”. Boski Pocieszyciel umacnia Kościół przez uświęcenie eucharystyczne wiernych⁵¹.

Uświęcenie dokonuje się więc w ten sposób, iż chrześcijanie uczestnicząc w Eucharystii, zostają przyobleczeni w Jezusa Chrystusa i napojeni Jego Duchem – stają się święci, a w konsekwencji są upoważnieni i zobowiązani do tego, by świętość swojego „być” okazywali w świętości wszystkich swoich działań⁵². Dopełnienie tej nauki znajdujemy w Katechizmie Kościoła Katolickiego, w którym przypominane zostało, że Eucharystia oznacza i urzeczywistnia komunie życia z Bogiem i jedność Ludu Bożego. Dlatego jest ona szczytem działania, przez które Bóg w Chrystusie uświęca świat⁵³. Poprzez czynne i owocne uczestnictwo w eucharystycznym misterium dokonuje się nie tylko uświęcenie poszczególnych wiernych, ale również cała wspólnota ludu Bożego stale wzrasta w świętości⁵⁴.

2.4. Najświętszy i najczcigodniejszy sakrament

W pierwszej frazie kan. 897 KPK z 1983 r. prawodawca zapisał, że Eucharystia jest najbardziej czcigodnym i najświętszym sakramentem⁵⁵. Stwierdzenie to odnosi się do Eucharystii – zarówno w sensie ofiary Mszy św., jak też Komunii św.⁵⁶ W tekście łacińskim wspomnianego przepisu, dla podkreślenia tego jak wielce czcigodnym sakramentem jest Eucharystia,

⁵¹ Jan Paweł II, *Ecclesia de Eucharistia*, n. 23.

⁵² Por. Paweł VI, *Kościół i Eucharystia*. Przemówienie podczas audiencji generalnej – 15 IX 1965, w: Paweł VI – *Trwajcie Mocni w wierze*, t. 1, Kraków 1970, s. 132; Jan Paweł II, *Christifideles laici*, n. 16; OWMR Wstęp, n. 5; *Eucharystia sakrament nowego życia...*, dz. cyt., s. 171.

⁵³ Por. CCCat, n. 1325.

⁵⁴ Por. OWMR, Wstęp, n. 5.

⁵⁵ Por. Paweł VI, Homilia de die 30 III 1972, AAS 4 (1972), s. 284; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 13–14 i 17; Th. Schneider, *Znaki bliskości Boga...*, dz. cyt., s. 7–11 i 52–57 i 136; A. Zuberbier, *Teologia dzisiaj*, dz. cyt., s. 375; H. de Lubac, *Katolicyzm...*, dz. cyt., s. 77; tenże, *Medytacje o Kościele*, dz. cyt., s. 169n; E. Schillebeckx OP, *Chrystus, Sakrament spotkania...*, dz. cyt., s. 91n; L. Boff, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 8; W. Granat, *Sakramenta święte...*, dz. cyt., s. 7; B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 15; *Eucharystia*, w: *Mały słownik teologiczny...* dz. cyt., kol. 114; *Sakrament*, w: tamże, kol. 402.

⁵⁶ CIC, kan. 897.

użyto dwóch łacińskich przymiotników w stopniu najwyższym: *augustus* = dostojny, boski, święty, czcigodny⁵⁷ oraz *sanctus* = święty, czcigodny, boski, dostojny, zacny⁵⁸.

Najbardziej zaszczytne miejsce Eucharystii pośród sakramentów wynika z wielu racji. Pierwszy argument przemawiający za tym, iż Eucharystia jest najświętszym i najczcigodniejszym sakramentem wiąże się z *formalną wolą Chrystusa*. Sam Pan określił materię i formę Eucharystii, a nawet w zarysie, niektóre obrzędy. Także jej odniesienie do wydarzenia paschalnego jest bardziej istotne niż pozostałych sakramentów, gdy chodzi o treść i skuteczne znaczenie⁵⁹. Kolejny argument wiąże się ze *skutkiem* tego sakramentu. Eucharystia służy budowaniu Kościoła w sposób szczególniejszy niż pozostałe sakramenty⁶⁰. Trzecią racją jest *Tradycja Kościoła*⁶¹. Kolejny argument łączy się z *obecnością samego Chrystusa* pod postaciami chleba i wina – która jest obecnością: prawdziwą, realną i substancjalną⁶². Wymieniane są także przesłanki stanowiące o pierwszoplanowym miejscu Eucharystii w życiu chrześcijanina. Są one następujące: Eucharystia jest źródłem i szczytem tych wszystkich dóbr, jakie spływają przez Chrystusa na człowieka. Daje ona zjednoczenie z Chrystusem. Umacnia i konstytuuje życie moralne i społeczne. Traktowana razem z sakramentem pokuty stanowi skuteczną obronę przeciw złu, które zagraża człowiekowi. Umacnia cnoty, a szczególnie wiarę i miłość. Wprowadza świętość obyczajów. Jest podstawą życia duchowego i streszczeniem wszystkich środków pobożności. Jest znakiem jedności Kościoła. Zasiewa w ludzkim ciele ziarno nieśmiertelności i życie nadprzyrodzone. Przyczynia się do formowania dojrzałego chrześcijanina poprzez łaskę⁶³.

⁵⁷ Por. J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków bdw, s. 94.

⁵⁸ Por. tamże, s. 858.

⁵⁹ Por. Y. Congar OP, *Idea sakramentów większych, czyli głównych*, „Concilium”, 1–10 (1968), s. 11–12.

⁶⁰ Por. tamże, s. 12–14.

⁶¹ Por. BF 211; Y. Congar OP, *Idea sakramentów większych...*, dz. cyt., s. 9–11; O. Casel OSB, *Die Liturgie als Mysterienfeier*, Freiburg/Br. 1922, s. 69; O. Casel OSB, *Das christliche Kultmysterium*, Regensburg 1932, s. 44 i 86.

⁶² Por. CIC 1917, kan. 801: „In sanctissima Eucharistia sub speciebus panis et vini ipsemet Christus Dominus continetur, offertur, sumitur”.

⁶³ Por. Encyklika Papieża Leona XIII o Sakramencie Eucharystii z 28 maja 1902 r. *Mirae caritatis*, w: *Eucharystia w wypowiedziach Papieży i innych dokumentach Stolicy Apostolskiej XX w.*, wyboru dokonał i komentarzem opatrzył R. Rak, London bdw, s. 11–25; Pius XI, *Litterae Encyclicae Divini illius Magistri* (31 XII 1929), AAS 22 (1930), s. 75 i 83; Pius XII, *Radio – Message aux participants du Congrès inter-américain d’éducation à La Paz (6 X 1948)*, w: *Relations humaines et société con-*

3. Sakrament prawdziwej, realnej i substancjalnej obecności Zmartwychwstałego Chrystusa

Kanonu 897 nie można interpretować bez odniesienia do zasadniczych dogmatów wiary: dogmatu o prawdziwej, realnej i substancjalnej obecności całego Chrystusa pod postaciami chleba i wina; dogmatu o przemianie całej substancji chleba w substancję ciała Chrystusa i całej substancji wina w substancję Jego krwi; dogmatu o obecności Chrystusa pod każdą postacią i w każdej jej odłączonej cząstce⁶⁴. Sposób obecności Chrystusa pod konsekrowanymi postaciami jest wyjątkowy i nieporównywalny z innymi sakramentami. W Najświętszym Sakramencie Eucharystii są bowiem zawarte prawdziwie, rzeczywiście i substancjalnie Ciało i Krew wraz z duszą i Bóstwem Pana naszego Jezusa Chrystusa, a więc cały Chrystus. Staje się On obecny w tym sakramencie przez transsubstancjację, czyli przemianę chleba i wina w Ciało i Krew Chrystusa⁶⁵.

temporaine. Synthèse Chrétienne. Directives de S.S. Pie XII, Version française d'après les documents originaux par A. Savignat (tome I/II) – H. Th. Conus OP, (tome III) selon l'édition allemande de A. F. Utz OP et J. F. Groner OP, t. 1, Fribourg 1956, s. 769 [n. 1646]; Pius XII, Encyklika *Mystici Corporis Christi* z 29 czerwca 1943 r. o Mistycznym Ciele Chrystusa, w: *Eucharystia w wypowiedziach Papieży...*, dz. cyt., s. 46; Pius XII, Encyklika *Mediator Dei* z 20 listopada 1947 o świętej liturgii, w: *Eucharystia w wypowiedziach Papieży...*, dz. cyt., s. 52–57; Pius XII, *Radiomessaggio per la chiusura della „Giornata della famiglia” in Italia*, AAS XLIV (1952), s. 278; Pius XII, *Radio – Message adressé à la „Journée de la famille” organisée par l'Action catholique d'Italie* (23 III 1952), w: *Relations humaines et société contemporaine. Synthèse Chrétienne. Directives de S.S. Pie XII*, Version française d'après les documents originaux par A. Savignat (tome I/II) – H. Th. Conus OP, (tome III) selon l'édition allemande de A.F. Utz OP et J. F. Groner OP, t. 1..., dz. cyt., s. 846 (nr 1818); Pius XII, *Allocuzione alle Delegate della Gioventù femminile italiana di Azione Cattolica* (30 XII 1953), w: „Insegnamenti pontifici”, [L'Educazione] t. 3, Roma 1962, s. 673n; Jan XXIII. Lettera „La consacrazione del tempio, a Don Renato Ziggioni Rettore Maggiore della Società di S. Francesco di Sales” (1 IV 1959), w: „Insegnamenti pontifici”, [L'Educazione] t. 3, Roma 1962, s. 866; S.C. pro Clericis, *Directorium catechetisticum generale*, n. 58; Cz. Kaczmarek, *Podstawy życia rodzinnego*, Kielce 1948², s. 103.

⁶⁴ Por. BF 298; BF 299; BF 300; BF 301; BF 302; BF 303; BF 304; BF 305; BF 306; BF 307; BF 308; H. Noldin SJ, A. Schmitt SJ, *Summa theologiae moralis iuxta Codicem Iuris Canonici. Scholarum usui. De sacramentis*, t. 3, dz. cyt., s. 101nn; P. Gasparri, *Tractatus canonicus de Sanctissima Eucharistia*, t. 1, dz. cyt., s. 2–11 J. de Baciocchi SM, *L'Eucharistie*, dz. cyt., s. 81–99 i 102–105; H. de Lubac, *Katolicyzm...*, dz. cyt., s. 77n.

⁶⁵ Por. CCCat. 1374–1377; Secretariatus ad Unitatem Christianorum Fovendam, *Instructio de peculiaribus casibus admittendi alios christianos ad communionem*

4. Sakrament budujący i jednoczący Kościół

Według kan. 897 – „Eucharystia... sprawia jedność Ludu Bożego, przez nią buduje się Ciało Chrystusa”⁶⁶. Za pomocą tego rodzaju stwierdzenia, ustawodawca kodeksowy poruszył kwestię tego, iż dzięki Eucharystii Kościół żyje i wzrasta⁶⁷.

Przywykliśmy jedynie chrzest uważać za sakrament tworzenia Kościoła. Kościół jednak powstaje w miarę wszczepiania uczniów Chrystusa w Jego śmierć i zmartwychwstanie oraz w miarę pogłębiania się miłości między nimi. Jedno i drugie dokonuje się dzięki Eucharystii⁶⁸. Komunia z Ciałem Chrystusa w Eucharystii oznacza i sprawia, czyli buduje wewnętrzne zjednoczenie wszystkich wiernych we wspólnocie Kościoła⁶⁹. Uczniowie Jezusa i ci wszyscy, którzy przez ich słowo uwierzyli w Niego, gromadząc się razem na celebracji Mszy św., tworząc wspólnotę pojednanych z Bogiem i między sobą, błagając Boga o wybaczenie i wybacząc sobie nawzajem, przyjmują z wiarą słowa Chrystusa, by następnie powtarzać to, co On kazał im czynić na swoją pamiątkę. Myślą o Nim obecnym w niebie, uwielbionym; o Jego śmierci i zmartwychwstaniu; o Jego powtórny przyjsciu, na które czekają. Przyjmują Jego Ciało i Krew, głosząc śmierć Pańską i stają się uczestnikami Jego posłuszeństwa Ojcu, Jego miłości do braci aż do oddania za nich życia⁷⁰. Komunia z ciałem Chrystusa w Eucharystii, która oznacza, sprawia i buduje Kościół, to nic innego jak echo nauki wyróżniającej w sakramencie Eucharystii wymiaru

eucharisticam in Ecclesia catholica, AAS 64 (1972), s. 519; J. Ratzinger (Benedykt XVI), *Eucharystia. Bóg blisko nas*, Kraków 2005, s. 83–106; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 14n; P. A. Liégé, *Zrozumieć Eucharystię*, [Cerf – Znak – Kairos] bmnw 1996, s. 64–72.

⁶⁶ CIC 1983, kan. 897.

⁶⁷ Por. Paweł VI, *Mysterium fidei*, AAS 57 (1965), s. 753n; Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, n. 57; Jan Paweł II, *Chrisifideles laici*, n. 8 i 19 i 41; Jan Paweł II, Katecheza środowa (8 III 1992), w: Jan Paweł II, *Wierzę w Kościół Jeden, Święty, Po wszechny i Apostolski*, Città del Vaticano 1996, s. 130–133; A. Zuberbier, *Teologia dzisiaj*, dz. cyt., s. 375.

⁶⁸ Por. Jan Paweł II, *Chrisifideles laici*, n. 41; A. Zuberbier, *Teologia dzisiaj...*, dz. cyt., s. 375.

⁶⁹ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, n. 8 i 19 i 41; Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, n. 20; Jan Paweł II, *Dominum et vivificantem*, n. 61; Jan Paweł II, *Dominicae cenae*, n. 7; S. C. Rituum, *Instrukcja Eucharisticum Mysterium*, n. 6; CCCat, n. 1325 Paweł VI, *Mysterium fidei*, AAS 57 (1965), s. 753n; Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, n. 57; Jan Paweł II, Katecheza środowa (8 III 1992), w: Jan Paweł II, *Wierzę w Kościół...*, dz. cyt., s. 130–133.

⁷⁰ Por. A. Zuberbier, *Gdy zajął z nimi miejsce u stołu*, dz. cyt., s. 32.

– *res et tantum* – czyli najgłębszej rzeczywistości wyrażonej i sprawianej przez znak sakramentalny, a jest nią Mistyczne Ciało Chrystusa, czyli Kościół. To Jego budowie służy Ciało i Krew pod postaciami⁷¹. Tak więc w Eucharystii nie tyle chodzi o obecność Pana pod postaciami, co o obdarzenie wspólnoty uczniów, czyli Kościoła, trwałą pełnią życia nadprzyrodzonego. Eucharystia bowiem jednoczy z Bogiem przez Jezusa w Duchu Świętym, tak że miłość i życie Trójcy Świętej stają się darem dla wiernych, darem przeżywanym, wyrażanym i przekazywanym⁷².

Warto w tym miejscu odnotować jeszcze jeden aspekt odniesienia Eucharystii do Kościoła. Otóż Kościół sprawuje sakramenty, a z drugiej strony sam jest jak gdyby „sakramentem” obecnego w nim poprzez Ducha Świętego – Chrystusa. Jest znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia człowieka z Bogiem. Z tej racji prawodawca nie odrywa sakramentów, a szczególnie Eucharystii, od tajemnicy Kościoła, gdyż wspólnota eklezjalna urzeczywistnia się i żyje poprzez sakramenty, stosownie do zasady: *sacramenta faciunt ecclesiam*⁷³.

5. Związek Eucharystii z innymi sakramentami i z kościelnymi dziełami apostołatu

W kan. 897 czytamy, że: „Pozostałe... sakramenty i wszystkie Kościelne dzieła apostołatu mają związek z najświętszą Eucharystią i ku niej są ukierunkowane”⁷⁴. Dzieje się tak, ponieważ w Eucharystii zawiera się całe duchowe dobro Kościoła, to znaczy Chrystus, a ponadto jest ona źródłem i szczytem

⁷¹ Por. Paweł VI, Homilia de die 30 III 1972, AAS 4 (1972), s. 284; H. de Lubac, *Katolicyzm...*, dz. cyt., s. 77n.

⁷² Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, n. 8 i 19.

⁷³ Por. Y. Congar, *Kościół jako Sakrament Zbawienia*, Warszawa 1980, s. 21–24; Th. Schneider, *Znaki bliskości Boga...*, dz. cyt., s. 37 i 40nn; B. Gherardini, *La Chiesa è sacramento. Saggi di teologia positiva*, Città Nuova Editrice 1976, s. 21–30; B. Naddolski, *Liturgika. Sakramenty – sakramentalia – błogosławieństwa*, t. 3, Poznań 1992, s. 9n.

⁷⁴ CIC 1983, kan. 897: „Augustissimum Sacramentum est sanctissima Eucharistia, in qua ipsemet Christus Dominus continetur, offertur ac sumitur, et qua continuo vivit et crescit Ecclesia. sacrificium eucharisticum, memoriale mortis et resurrectionis Domini, in quo Sacrificium crucis in saecula perpetuatur, totius cultus et vitae christianae est culmen et fons, quo significatur et efficitur unitas populi Dei et corporis Christi aedificatio perficitur. Cetera enim sacramenta et omnia ecclesiastica apostolatus opera cum sanctissima Eucharistia cohaerent et ad eam ordinantur”; E. Sztafrowski, *Podręcznik Prawa Kanonicznego*, t. 3, dz. cyt., s. 171. P. Hemperek, W. Góralski,

całego chrześcijańskiego życia⁷⁵. Po tej linii idzie wyjaśnienie owego związku pomiędzy Eucharystią a innymi sakramentami przez papieża Jana Pawła II, który napisał w Encyklice *Redemptor hominis*, że Eucharystia jest:

ośrodkiem i szczytem całego życia sakramentalnego, poprzez które każdy chrześcijanin doznaje zbawczej mocy Odkupienia, poczynając od misterium Chrztu św., w którym zostajemy zanurzeni w śmierci Chrystusa, aby stać się uczestnikami Jego Zmartwychwstania (por. Rz 6, 3nn.), jak uczy Apostoł. W świetle tej właśnie nauki jeszcze jaśniejsze się staje, dlaczego całe życie sakramentalne Kościoła oraz każdego chrześcijanina osiąga swój szczyt i swą pełnię właśnie w Eucharystii. W tym Sakramencie bowiem odnawia się stale z woli Chrystusa tajemnica tej ofiary, którą złożył On z Siebie Samego Ojcu na ołtarzu krzyża, ofiary, którą Ojciec przyjął, odwzajemniając bezgraniczne oddanie swego Syna, kiedy Ten stał się posłuszny aż do śmierci (por. Flp 2, 8), swoim Ojcowskiem oddaniem – a był to dar nowego Życia nieśmiertelnego w zmartwychwstaniu, gdyż Ojciec jest pierwszym Źródłem i Dawcą życia od początku. To nowe Życie, które obejmuje uwielbienie Ciała ukrzyżowanego Chrystusa, stało się skutecznym znakiem nowego obdarowania ludzkości Duchem Świętym, przez którego Boże życie, jakie ma Ojciec w Sobie, i które daje Synowi (por. J 5, 26; 1 J 5, 11), staje się udziałem wszystkich ludzi zjednoczonych z Chrystusem⁷⁶.

Przejdźmy w tym miejscu do bliższego omówienia związku Eucharystii z poszczególnymi sakramentami oraz z dziełami apostołatu.

Eucharystia należy, obok chrztu i bierzmowania, do sakramentów *wtajemniczenia chrześcijańskiego*. Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej włączają człowieka w tajemnicę Kościoła, są początkiem jego nowej kondycji, kształtują jego duchowe „oblicze”, a także stoją u podstaw wszystkich powołań i są punktem wyjścia dla dynamizmu chrześcijańskiego życia⁷⁷. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku przypomina o tym w kan. 842, § 2: „Sakramenty chrztu, bierzmowania i Najświętszej Eucharystii tak łączą się ze sobą, że są wymagane do pełnego wtajemniczenia chrześcijańskiego”⁷⁸. W ten sposób normy kodeksowe sygnalizują istotny związek pomiędzy Eucharystią

F. Przytuła, J. Bakalarz TChr, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, dz. cyt., s. 112; L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, dz. cyt., s. 165; T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 377; M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 13n.

⁷⁵ Por. CCCat., n. 1324. Punkt ten to synteza KK 11 i DK 5.

⁷⁶ Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, n. 20.

⁷⁷ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, n. 9.

⁷⁸ CIC 1983, kan. 842, § 2: „Sacramenta baptismi, confirmationis et sanctissimae Eucharistiae ita inter se coalescunt, ut ad plenam initiationem christianam requirantur”.

a pozostałymi sakramentami inicjacji chrześcijańskiej, to jest: chrztem i bierzmowaniem. Zaś Ojciec Święty Jan Paweł II w Liście apostołskim *Dominicae cenae* dopowiada:

Eucharystia, wśród wszystkich sakramentów jest tym właśnie sakramentem, który prowadzi do pełni jego inicjację chrześcijańską (...). W ten sposób kult eucharystyczny jest ośrodkiem i celem całego życia sakramentalnego. Odzywają się w nim zawsze najgłębszym echem sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia: Chrzest i Bierzmowanie⁷⁹.

Także sakrament pokuty i pojednania ukierunkowany jest na Eucharystię. Jan Paweł II w swojej pierwszej Encyklice *Redemptor hominis* doskonale wyjaśnił podstawy tego związku. Naucza on, że:

Kościół, który stale przygotowuje się na nowe przyjście Pana, musi być Kościołem Eucharystii i Pokuty. Tylko w tym duchowym profilu swej żywotności i swej działalności jest on Kościołem Bożej Misji, Kościołem „in statu missionis”, tak jak ukazał nam jego oblicze Sobór Watykański II⁸⁰.

Wzajemne powiązanie Eucharystii z sakramentem pokuty i pojednania łączy się z faktem, iż nikt, będąc świadomy popełnienia ciężkiego grzechu, nawet gdyby zdawało mu się, że za ten grzech żałuje, nie powinien przystępować do Najświętszej Eucharystii bez uprzedniej sakramentalnej spowiedzi⁸¹.

Eucharystia złączona jest w sposób szczególny z sakramentem święceń, o czym przypomniał List apostołski *Dominicae cenae*: „Kapłaństwo... służebne i hierarchiczne zarazem, Kapłaństwo Biskupów i Prezbiterów, a obok nich posługa Diakonów... pozostają w najściślejszym związku z Eucharystią. Eucharystia jest główną i centralną racją bytu sakramentu Kapłaństwa, który definitywnie począł się w momencie ustanowienia Eucharystii i wraz z nią...” Ponadto jak zauważa Ojciec Święty:

Przez... święcenia – których udzielenie, jak na to wskazuje już pierwsze świadectwo liturgiczne, jest połączone z Mszą świętą – jesteśmy w sposób szczególnie i wyjątkowy związani z Eucharystią. Jesteśmy niejako „z Niej” i „dla Niej”. Jesteśmy też za nią w sposób szczególnie odpowiedzialni – zarówno każdy Kapłan wśród swojej wspólnoty, jak też każdy Biskup na zasadzie troski o wszystkie wspólnoty sobie powierzone, na zasadzie Pawłowej „sollicitudo omnium ecclesiarum”. Jest zatem powierzona ta wielka „Tajemnica Wiary” nam, Biskupom

⁷⁹ Jan Paweł II, *Dominicae cenae*, n. 7.

⁸⁰ Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, n. 20.

⁸¹ Por. S. C. Rituum, *Eucharisticum Mysterium*, n. 35; Jan Paweł II, *Reconciliatio et poenitentia*, n. 27.

i Kapłanom... Nam... powierzona jest Eucharystia niejako „wobec” innych, którzy od nas oczekują szczególnych dowodów czci i miłości dla tego Sakramentu, ażeby przez nią mogli budować i ożywiać siebie samych „ku składaniu duchowych ofiar”⁸².

Eucharystia stanowi także źródło małżeństwa chrześcijańskiego, w niej bowiem małżonkowie odnajdują korzenie swojej miłości, która buduje komunie rodziny. Doskonały wykład w tej materii odnajdujemy w Adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio*:

Zadanie uświęcenia rodziny chrześcijańskiej... znajduje swój najpełniejszy wyraz w Eucharystii, z którą chrześcijańskie małżeństwo jest wewnętrznie związane. Sobór Watykański II pragnął zwrócić uwagę na szczególny związek zachodzący między Eucharystią i małżeństwem, postanawiając, że „zwyczajnie małżeństwo należy zawierać podczas Mszy świętej”: odkrycie na nowo i pogłębienie tego związku jest ze wszech miar konieczne, jeśli chce się zrozumieć i przeżywać intensywniej łaski oraz pojąć zadania małżeństwa i rodziny chrześcijańskiej. Eucharystia jest samym źródłem małżeństwa chrześcijańskiego. Ofiara eucharystyczna bowiem uobecnia przymierze miłości Chrystusa z Kościołem, przypieczątowane Jego krwią na krzyżu. W tej właśnie ofierze Nowego i Wiecznego Przymierza małżonkowie chrześcijańscy znajdują korzenie, z których wyrasta, stale się odnawia i nieustannie ożywia ich przymierze małżeńskie. Jako uobecnienie ofiary miłości Chrystusa względem Kościoła, Eucharystia jest źródłem miłości. W darze eucharystycznym miłości rodzina chrześcijańska znajduje podstawę i ducha ożywiającego jej „komunię” i jej „posłannictwo”: Chleb eucharystyczny czyni z różnych członków wspólnoty rodzinnej jedno ciało, objawienie szerszej jedności Kościoła i uczestnictwo w niej; uczestnictwo w Ciele „wydanym” i Krwi „przelanej” Chrystusa staje się niewyczerpanym źródłem misyjnego i apostołskiego dynamizmu rodziny chrześcijańskiej⁸³.

Z Eucharystią łączy się również sakrament namaszczenia chorych. Normy liturgiczne podkreślają, iż optymalną sytuację stanowi przyjęcie tego sakramentu w łączności z Eucharystią. Choroba zazwyczaj pozbawia chrześcijanina możliwości aktywnego uczestniczenia w zgromadzeniu liturgicznym na Mszy św. Nowe obrzędy wychodzą naprzeciw tym trudnościom. Przepisy prawa liturgicznego przewidują bowiem możliwość sprawowania obrzędu namaszczenia chorych w trakcie Mszy św., w domu chorego, o ile pozwala na to stan zdrowia chorego⁸⁴. Łączność tych sakramentów realizuje się także

⁸² Por. Jan Paweł II, *Dominicae cenae*, n. 2.

⁸³ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, n. 57.

⁸⁴ Por. *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1995², n. 104–106; J. Stefański, *Sakrament chorych w dziejach i życiu Kościoła*, Gniezno 2000, s. 58n.

w sytuacji zastosowania połączonego obrzędu, w którym udziela się sakramentu namaszczenia chorych oraz udziela się Komunii św. jako Wiatyku, czyli pokarmu na ostatnią drogę chrześcijan do wieczności⁸⁵.

Sobór Watykański II zdefiniował apostołstwo jako działalność Ludu Bożego zmierzającą do tego, aby uczynić wszystkich ludzi uczestnikami zbawczego odkupienia i by przez nich skierować cały świat do Chrystusa. Powołanie chrześcijańskie jest z natury swojej również powołaniem do apostołstwa. W Kościele istnieje różnorodność posługiwania, ale jedność posłannictwa. Apostołom i ich następcom Chrystus powierzył urząd nauczania, uświęcania i rządzenia w Jego imieniu i Jego mocą. Swój udział w apostołstwie mają także ludzie świeccy, z racji uczestnictwa w funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Chrystusa. Sprawują oni apostołstwo przez pracę zmierzającą do szerzenia Ewangelii oraz przepajanie duchem ewangelicznym porządku spraw doczesnych. Związek pomiędzy apostołstwem a Eucharystią wynika z tego, że sakrament ten udziela i wzmacnia miłość, która jest jakby duszą całego apostołstwa⁸⁶. Papież Jan Paweł II zwrócił uwagę na jeszcze jeden aspekt związku pomiędzy Eucharystią a apostołstwem, a mianowicie na to, że sakrament ten dynamizuje wiernych w podejmowaniu dzieł apostołatu⁸⁷.

* * *

W niniejszym artykule starano się przybliżyć czytelnikowi, w zarysie, naukę na temat Eucharystii, którą prawodawca zawarł w kan. 897 KPK z 1983 roku.

Na początku, z przeprowadzonych analiz dowiadujemy się, że wśród źródeł omawianego kanonu, obok dokumentów Soboru Watykańskiego II, znalazły się posoborowe dokumenty Stolicy Apostolskiej, które w różny sposób i z różną intensywnością nawiązują do nauczania *Vaticanum II*, a także kan. 801 dawnego Kodeksu z 1917 roku.

Z kolei porównanie kan. 897 do przepisu będącego jego odpowiednikiem w Kodeksie z 1917 roku, prowadzi do wniosku, iż w nowym zbiorze Jana Pawła II nastąpiło odejście od scholastycznego, opartego na teologii spekulatywnej traktowania Eucharystii. Elementem nowości w kan. 897 KPK jest potraktowanie Eucharystii jako sakramentu, ku któremu ukierunkowane są pozostałe sakramenty oraz który stanowi źródło i szczyt kultu, a także całego chrześcijańskiego życia; ponadto wyakcentowanie eklezjalnego i konstytutywnego wymiaru sakramentu Ciała i Krwi Pańskiej. Natomiast z zestawienia omawianej normy z kan. 698 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich do-

⁸⁵ Por. *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1995², n. 121–123.

⁸⁶ Por. DA 2 i 3.

⁸⁷ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, n. 57.

wiadujemy się, że przepis wschodni opisuje Boską Liturgię jako manifestację działania całej Trójcy Świętej, czego brak w kan. 897. Kolejną istotną różnicą jest to, iż w kanonie wschodnim mowa jest o działaniu Ducha Świętego – tak, że cała celebrowana Boskiej Liturgii dokonuje się w Duchu Świętym. Kanon łaciński nie uwzględnia pneumatologii eucharystycznej.

W następnej kolejności analizom poddana została terminologia i treść omawianej normy. Prawodawca na określenie sakramentu Ciała i Krwi Pańskiej w kan. 897 użył nazwy „Eucharystia”, która jest charakterystyczna dla tradycji Kościoła łacińskiego – co jeszcze wyraźniej jest widoczne, gdy posłużymy się zestawieniem z kan. 698 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, w którym występuje nazwa „Boska liturgia”, bardziej typowa dla tradycji wschodniej. Nazwa „Eucharystia” sięga swymi korzeniami do Nowego Testamentu i zdaje się wskazywać na pewne szczególne aspekty tego sakramentu, a są nim dziękczynienie składane Bogu oraz na pochwałę dzieła stworzenia, odkupienia i uświęcenia. Ponadto termin „Eucharystia” wskazuje, iż w sakramencie tym zawiera się łaska Boża, która jest życiem wiecznym, oraz sam Chrystus pełen łaski.

W dalszej części artykułu poddany został eksploracji termin „sakrament” i jego odniesienie do Eucharystii, przy uwzględnieniu opisowej definicji sakramentów, jaka zawarta jest w kan. 840. Omówione zostały także różnice w sposobie prezentacji sakramentów w Kodeksie Piobenedyktyńskim, gdzie sakramenty traktowano jako „rzeczy przyczynowo-duchowe”, będące źródłem duchowych skutków, a Kodeksem z 1983 roku, który idąc po linii *Vaticanum II*, ukazuje sakramenty w wymiarze: czynności Chrystusa i Kościoła, znaków oraz środków. Sakrament Eucharystii w pierwszym z wymienionych aspektów to Ofiara Jezusa Chrystusa składana przez posługę Kościoła, której nie można oddzielić od działania liturgicznego, w jakie się Eucharystia wpisuje. Eucharystia jest również skutecznym znakiem łaski Bożej, niosącym w sobie łaskę, moc i zbawienie. W tym wymiarze znak staje się pośrednikiem, który łączy i uobecnia wskazywaną rzeczywistość, a ponadto buduje on komunie pomiędzy Chrystusem i Jego uczniami i daje udział w życiu nadprzyrodzonym. Eucharystia jest także środkiem, poprzez który wyraża się i wzmacnia wiara oraz środkiem uświęcenia, które dokonuje się w ten sposób, iż wierni uczestnicząc w Eucharystii, zostają przyobleczeni w Jezusa Chrystusa i napojeni Jego Duchem, przy czym w eucharystycznym misterium ma miejsce nie tylko uświęcenie poszczególnych wiernych, ale wzrasta w świętości również cała wspólnota ludu Bożego.

W dalszej części artykułu przeanalizowane zostały takie zagadnienia, jak obecność Chrystusa pod konsekrowanymi postaciami, o której wspomina kan. 897 oraz ostateczny owoc tego sakramentu, jakim jest wzrost i jedność Kościoła. Komunia z Ciałem Chrystusa w Eucharystii oznacza i sprawia, czyli buduje wewnętrzne zjednoczenie wszystkich wiernych we wspólnocie

Kościół. To właśnie tej najgłębszej rzeczywistości wyrażonej i sprawianej przez znak sakramentalny – czyli budowie Mistycznego Ciała Chrystusa, jakim jest Kościół – służą Ciało i Krew Pana pod konsekrowanymi postaciami.

Na zakończenie omówiony został związek pomiędzy Eucharystią a innymi sakramentami oraz ich ukierunkowanie na Eucharystię, a także związek Eucharystii z dziełami apostołatu, który wyraża się w dynamizacji owych dzieł.

Sumarium

DOCTRINA DE EUCHARISTIA SECUNDUM CAN. 897 CODICI IURIS CANONICI ANNO 1983

In articulo de praescripto can. 897 CIC anno 1983 disceptatur. Articulus proemio, parte principali et conclusione constat. Pars principalis articuli in quinque punctis dividitur. In puncto primo textus et fontes iuris canonici de can. 897 de Eucharistia tractantes exponuntur. In hoc puncto auctor normas quae essentiam sacramenti Eucharistiae spectant comparavit. Auctor can. 897 CIC anno 1983 et can. 801 CIC anno 1917 atque can. 897 CIC anno 1983 et can. 698 CCEO confrontavit. In puncto secundo, auctor sensum terminorum „Eucharistia” et „sacramentum” explanare studet. Huius sacramenti diversis exprimuntur nominibus. Legislator in can. 897 CIC anno 1983 terminum „Eucharistia”, autem in can. 698 CCEO terminum „Divina Liturgia” adhibuit. Postea auctor terminum „sacramentum” explicavit. Eucharistia sacramentum est, quia Christus Sacrificium eucharisticum corporis et sanguinis sui instituit. Eucharistia sicut alia sacramenta ad divinum depositum pertineant. Doctrina catholica in sacramentum Eucharistiae omnia elementa essentialia sacramentis evidenter enumeravit: *materia, forma, sacramentum tantum, res et sacramentum atque res tantum*. Legislator in can. 897 hic sacramentum augustissimum et sanctissimum evocat. Auctor can. 897 habere rationem etiam can. 840 de sacramentis explicavit. Auctor selectae questiones, quae sacramenti Eucharistiae spectant, discutiat: 1. Eucharistia – actio Christi et Ecclesiae; 2. Eucharistia – signum efficax gratiae; 3. Eucharistia – medium quibus fides exprimitur et roboratur et hominum sanctificatio efficitur. In puncto tertio auctor de presentia Christi in Eucharistiae sacramento contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Christi, discutiat. In puncto quarto auctor de Eucharistia, quae significatur et efficitur unitas populi Dei et Corporis Christi aedificatio perficitur, dicit. In puncto quinto auctor de cetera sacramenta et omnia ecclesiastica apostolatus opera quae ad Eucharistiam ordinantur, tractat. In fine articuli auctor conclusionem conscribit.

Ks. dr Wojciech WĄSIK – ur. w 1967 r. w Gliwicach. Ukończył studia w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach, a następnie studia specjalistyczne z zakresu prawa kanonicznego na KUL. Jest wiceoficjałem Sądu Biskupiego w Kielcach i wykładowcą prawa kanonicznego w WSD w Kielcach. Publikował w „Kieleckich Studiach Teologicznych”.